

Interview

De klassenmigrant als woordvoerder? In gesprek met Didier Eribon

Cody Hochstenbach

Universiteit van Amsterdam
c.hochstenbach@uva.nl

Milio van de Kamp

Universiteit van Amsterdam
m.vandekamp@uva.nl
www.miliovandekamp.com

Didier Eribon, Franse socioloog en filosoof wiens werk zich voornamelijk richt op armoede en klasse. Auteur van autosociologische werken als *Terug naar Reims* en *Het Vonnis van de Samenleving*.

Klasse, en het daarbij behorende klassenbewustzijn, is lange tijd verdwenen uit ons vocabulaire. De ondergang van het zogenaamde “reële socialisme” in de Sovjet-Unie en de daaropvolgende instorting van de meeste Communistische Partijen in heel Europa zorgden ervoor dat het idee van klasse, en het ermee samengaande sociaal determinisme, vervangen werd door de nadruk op individuele autonomie. Klasse zou niet relevant meer zijn, iets dat we overwonnen hadden. Het was het begin van een vrij lange stilte maar inmiddels staat klasse, en sociale ongelijkheid in bredere zin, weer volop in de belangstelling. Een van de werken die hier een belangrijke bijdrage aan heeft geleverd is het Franstalige *Retour à Reims* (2009), in het Nederlands gepubliceerd als *Terug naar Reims* (2018). Eribon schrijft hierin over de intersectie tussen zijn homoseksualiteit en klassenidentiteit. Aan de hand van zijn persoonlijke verhaal weet hij een diepe sociologische analyse te presenteren die klasse weer terug naar het centrum van de sociale wetenschap en het publieke debat brengt.

Het boek zou ook de kracht van de zogeheten “autosociologie” tentoonstellen, waarbij de auteur zijn eigen achtergrond sociologisch analyseert. Autosociologie als methode maakt het mogelijk om, zoals kopstuk van de tweede feministische golf Anja Meulenbelt schreef, ‘het persoonlijke politiek te maken’ door het eigen levensverhaal te verbinden aan bredere politieke

en maatschappelijke thema's. Eribon presenteert niet zozeer zijn eigen levensverhaal, maar gebruikt dat verhaal als fundament voor een sociologische analyse van klasse, overheersing en onderdrukking. Zijn verhaal is het verhaal van de klassenmigrant, opgegroeid in de arbeidersklasse en vervolgens 'gemigreerd' naar de hogere sociale klassen. Centraal in zijn analyse staan de onderdrukking en vernedering waar hij hierbij mee te kampen had.

Eribons werk komt dan ook voort uit een lange lijn van denkers en schrijvers die deze methode hanteren, zoals Annie Ernaux en Anja Meulenbelt maar ook de beroemde socioloog Pierre Bourdieu waarmee Eribon een vriendschap onderhield. Inmiddels kunnen hier jonge auteurs als Édouard Louis en Darren McGarvey aan toegevoegd worden, die Eribon als inspiratie nemen.

Afgelopen jaar hadden we de eer om uitgebreid met Eribon van gedachten te wisselen tijdens een etentje in Rotterdam. Hij was op bezoek om te spreken bij de Nacht van de Sociologie in een uitverkochte Arminiuskerk. Het was voor hem het slotstuk van een lange Europese tournee. Een dag eerder nog had hij in debatcentrum De Balie in Amsterdam de Vrijheidslezing uitgesproken. Voor ons is Eribon niet alleen een denker met interessante ideeën, maar bovenal iemand die een stem wist te geven aan onze realiteit en ervaringen. Zijn *Terug naar Reims* was voor ons allebei een openbaring. Het hielp ons om onze eigen achtergrond onder woorden te brengen en vanuit een nieuw raamwerk te begrijpen. Hij is daarmee een van de inspiraties voor onze eigen boeken *In schaamte kun je niet wonen* (Hochstenbach 2023) en *Misschien moet je iets lager mikken* (Van de Kamp 2023). Het werd een open, eerlijk en soms confronterend gesprek.

Het gaat niet over klasse

De autosociologie van Eribon is uiteindelijk een manier om sociale klasse weer bespreekbaar en invoelbaar te maken. Het moet lezers aanzetten tot het begrijpen van hun eigen realiteit in termen van klasse. Zijn werk is daarmee een reactie op het "ontkennen" van klasse, het "uitwissen" van klasse uit het politieke, publieke én intellectuele debat. Dit zag hij niet alleen gebeuren in zijn thuisland Frankrijk maar ook in andere landen.

"Als ik in het buitenland een lezing geef over *Terug naar Reims*", vertelt Eribon, "dan is er altijd wel iemand die zegt: 'Dit gaat misschien op voor Frankrijk, maar hier niet'. In Duitsland kreeg ik onlangs nog te horen dat ze daar niet zo denken in termen van klasse. Nota bene het land van Karl Marx!". Het glashard ontkennen van klasse in het maatschappelijk debat is niet vanzelf gegaan. Eribon spreekt over een ideologisch proces, onder andere aangezwengeld door politici, bestuurders en denktanks. In *Terug naar Reims* noemt hij het een "achterbakse, schijnheilige intellectuele strategie, gericht op het afbreken van iedere benadering in termen van sociale onderdrukking en strijd" (Eribon 2018:106). Sociale klasse werd als denkcategorie vervangen door het individu en een sterke nadruk op individuele verantwoordelijkheid. Het had tot gevolg dat "ons beeld van de sociale wereld en daarmee

ook de sociale wereld zelf” ingrijpend is veranderd (ibid.:106-107). Dit punt laat zich illustreren door onderzoek van de Nederlandse socioloog Jonathan Mijs (2021), dat laat zien dat in landen waar de ongelijkheid toeneemt, tegelijkertijd een sterker meritocratisch geloof in individuele verdienste is opgekomen. In plaats van groeiende sociale ongelijkheid te verklaren vanuit collectieve processen en maatschappelijke structuren, wordt de verklaring bij het individu gezocht. Ongelijkheid wordt daarmee geïnternaliseerd en gelegitimeerd, terwijl de lagere sociale klassen tot stilzwijgen worden gedwongen.

Eribon zoekt hierin de toenemende populariteit van radicaal-rechtse partijen als het Franse Front National respectievelijk Rassemblement National onder leden van de arbeidersklasse. Voor hen was het, zo stelt Eribon, voorheen vanzelfsprekend links te stemmen, maar die steun is afgekald. Linkse politici en bestuurders hebben volgens hem afscheid genomen van de klassenanalyse en zijn daarmee op afstand komen te staan van de geleefde realiteit van de lagere sociale klassen. Het Rassemblement National daarentegen, probeert – of wellicht correcter: pretendeert – wél woorden te geven aan deze ervaren werkelijkheid. Verkiezing na verkiezing laat zien dat dit niet zonder succes is, zoals eerder dit jaar nog de winst van de partij van Marine Le Pen bij de Europese verkiezingen.

Maar de politiek van Rassemblement National gaat niet uit van een arbeidersklasse die daadwerkelijk bestaat. Het is gestoeld op een haast mythologische homogeen witte, masculiene arbeidersklasse, en ontkent zo dat de arbeidersklasse vele malen diverser is. Een dergelijke politiek komt volgens Eribon niet werkelijk op voor de arbeidersklasse.

Hij pleit daarom voor een hernieuwd, progressief klassendenken. Zijn autosoziologie benadrukt het belang van een intersectioneel, dynamisch en relationeel perspectief op klasse. Intersectioneel, omdat de klassenstrijd volgens Eribon inherent verbonden is met de strijd tegen andere vormen van onderdrukking, zoals racisme en seksisme. Hij benadrukt dan ook dat het belangrijk is om de arbeidersklasse te zien voor wie ze zijn: een groep die niet meer alleen bestaat uit een mythologische witte arbeidersklasse, maar die veel meer divers van aard is. Hierdoor wordt het volgens Eribon mogelijk om de verschillende vormen van uitbuiting en onderdrukking met elkaar te verbinden. Daarnaast pleit hij voor een dynamische vorm van klassendenken. Zijn ervaringen als klassenmigrant en het sociale parcours dat hij heeft afgelegd laten op indringende wijze zien hoe klasse zich nestelt in lichaam en geest, en daarmee een blijvende invloed uitoefent. Zo herkennen veel klassenmigranten een blijvend ongemak in hun ‘nieuwe’ sociale milieu, alsof zij vanwege hun klassenachtergrond altijd een buitenstaander zullen blijven, of een terugval altijd mogelijk is. Relationeel, omdat sociale klassen niet in isolatie bestaan maar innig met elkaar zijn verweven. De lagere klasse bestaat als gevolg van de overheersing, onderdrukking, vernedering en exploitatie door de hogere klasse. Volgens Eribon is het exemplarisch dat we doorgaans enkel spreken over de arbeidersklasse, of lagere klasse. Het lijkt wel eens alsof dat de enige klasse is die bestaat. De hogere

sociale klasse blijft daardoor buiten beeld en buiten schot. In het in 2023 gepubliceerde *Poverty, by America* betoogt de Amerikaanse socioloog Matthew Desmond eveneens dat armoede niet op zichzelf staat, maar onlosmakelijk verbonden is met rijkdom en privileges. Maar waar subsidies voor armen met grote regelmaat onder een vergrootglas liggen, blijven immense belastingvoordelen voor de bovenklasse onbenoemd. Het een geldt als probleem, het ander als vanzelfsprekend.

We moeten volgens Eribon klasse dus opnieuw centraal stellen, maar dan wel op basis van een progressieve analyse door niet te vervallen in platte analyses van een homogeen witte arbeidersklasse, maar oog te hebben voor de diversiteit en de verscheidene vormen van overheersing en onderdrukking die daarmee gepaard gaan. Het spreekt ons als klassenmigranten aan, en we wilden daarom graag van Eribon zelf weten hoe wij – inmiddels als betrokken academici – daar een bijdrage aan kunnen leveren.

Om weer over klasse te spreken moeten we een intellectuele strijd voeren

Het ontkennen van klasse maakt het moeilijk om het gesprek over klasse te voeren. Hoewel de gesprekken over thema's die raken aan klasse steeds meer op gang komen – denk aan kansenongelijkheid, armoede, seksisme – lijkt er een zekere “klassenblindheid” te bestaan. Eribon benadrukt dat er een intellectuele strijd nodig is om klasse weer op de kaart te zetten. In Frankrijk lijken ze goed op weg: behalve het succes van Eribon heeft Annie Ernaux afgelopen jaar de Nobelprijs voor de literatuur ontvangen voor haar oeuvre waarin zij haar eigen klassenachtergrond uitgebreid aan bod laat komen. Eribon ziet het als een belangrijke prestatie: “Annie Ernaux werd niet gelegitimeerd omdat ze vrouw is en uit de arbeidersklasse afkomstig is. Pas toen ze de Nobelprijs ontving kon ze die legitimiteit eindelijk volledig opeisen.” Ook refereert hij veelvuldig aan de jonge, succesvolle auteur Édouard Louis die door velen wordt gezien als de stem van zijn generatie. Eribon benadrukt dan ook het belang van het schrijven over klasse vanuit ervaring, zoals Ernaux en Louis doen.

Klassenmigranten kunnen volgens Eribon namelijk een belangrijke brug slaan door de literatuur te gebruiken om de bourgeoisie aan te spreken. De meeste lezers komen namelijk niet uit de arbeidersklasse maar zijn voornamelijk afkomstig uit de dominante klasse. Eribon is zich ervan bewust dat zijn lezers bestaan uit de intellectuelen, kunstenaars, creatievelingen, andere schrijvers en politici en gebruikt dit gegeven om hen aan te spreken op hun dominantie. De klassenmigrant kan de gevolgen voor hen invoelbaar maken, en zo hopelijk bijdragen aan verandering.

Om deze maatschappijkritiek te kunnen leveren is het echter belangrijk om een vocabulaire te ontwikkelen om over klasse te kunnen spreken. Het neoliberalisme heeft ons volgens Eribon namelijk de capaciteit om over het collectief te praten ontnomen. Voordat we de intellectuele strijd aan kunnen gaan, zo stelt hij, moeten we terug naar de kern van klassendenken en opereren, en dus ook schrijven, vanuit een solidariteitsprincipe. Hiervoor is het van belang om intellectuele cirkels te vormen.

“Het is belangrijk”, benadrukt Eribon, “om met gelijkgestemde denkers naar cafés te gaan om de grote vraagstukken te bespreken.” Hij werd hierin geïnspireerd door Simone de Beauvoir en Jean-Paul Sartre, die veel van hun gesprekken en ideeën uitwerkten in cafés.

“Wij” versus “zij” opnieuw definiëren

Die intellectuele strijd moet zich onder meer richten op het opnieuw definiëren van een “wij” en een “zij”. We spraken Eribon de dag nadat de PVV de grootste partij was geworden bij de Tweede Kamerverkiezingen van november 2023. Eribon was al een paar dagen in Nederland en had de staart van de campagne gevolgd. “De uitslag verbaast me niet”, geeft hij aan. “Steeds weer onderschatten de peilingen radicaal rechts.” De opmars van radicaal rechts is een centraal thema in zijn werk. Hij zag zijn ouders overlopen naar Front Nationaal, net als veel anderen uit het sociale milieu waarin hij opgroeide.

Na de verkiezingsuitslag stortten journalisten, opiniemakers en columnisten zich op het verklaren van de PVV-stem. Als een grijsgedraaide plaat verkondigden zij dat deze stem niet zozeer tegen migratie was, als mogelijke uiting van racisme of xenofobie, maar dat deze het gevolg zou zijn van reële zorgen over bijvoorbeeld een afbrokkelende bestaanszekerheid, een almaar heviger wooncrisis, het verdwijnen van voorzieningen uit landelijke gebieden, of een algeheel gevoel niet serieus genomen te worden. Dergelijke alternatieve verklaringen werden echter al snel gelogenstraft door analyses die aantonen dat migratie wel degelijk leidend was bij de keuze voor de PVV (Lubbers et al. 2023). De PVV slaagt er kortom in een wij-zij-tegenstelling tussen de witte Nederlander en de migrant te mobiliseren.

Dit brengt ons bij een interessante paradox. Waar PVV-stemmers zich laten leiden door migratie, wijzen enquête-antwoorden juist uit dat Nederlanders de afgelopen twintig jaar gemiddeld genomen steeds positiever zijn gaan denken over migranten en hun bijdrage aan de Nederlandse samenleving (Frederik 2024). Eribon beschrijft en verklaart dezelfde paradox. Puttend uit eigen familie-ervaringen, concludeert hij dat het racisme al lang ruimschoots aanwezig was, maar dat het voorheen de stemkeuze niet beïnvloedde. Over de jaren zestig en zeventig schrijft hij in *Terug naar Reims* (2018: 115-116):

“Als je had geprobeerd een politiek programma af te leiden uit wat er in die tijd bij mij thuis dagelijks werd besproken, had het resultaat, hoewel er op links werd gestemd, niet heel ver afgelegen van het extreemrechts van de jaren tachtig en negentig.”

Het racisme is dus diepgeworteld. In het alledaagse gesprek pleitten zijn ouders voor het uitzetten van migranten, en voor het behouden van werk en sociale voorzieningen voor “Fransen”. Maar in het stemhokje kozen zij voor de communistische partij, een partij die vóór internationale solidariteit pleitte en de rechten van arbeidsmigranten wilde verstevigen. Links stemmen ging, zo legt Eribon uit, in te

gen de eigen racistische reflexen. Het was geen leidend principe in het stemhokje. Zijn ouders deelden weliswaar de samenleving al in op basis van “Fransen” versus “migranten”, maar ook op basis van arm versus rijk. Politieke bondgenootschappen werden gesmeed, en sociale conflicten uitgevochten, op basis van deze laatste wij-zij-tegenstelling.

Dat is veranderd. Volgens Eribon zijn linkse partijen op afstand van de arbeidersklasse komen te staan. Het is inmiddels een bekend verhaal. Centrumlinkse politici werden in toenemende mate geselecteerd uit de bovenlaag van de samenleving en hadden gestudeerd aan prestigieuze instituten in Parijs zoals het *École nationale d'administration*. Zij probeerden wellicht op te komen voor de arbeidersklasse, maar spraken een andere taal, snapten hun behoeften en zorgen niet, en bewogen mee met de heersende rechtse ideologie. Het bondgenootschap van de arbeidersklasse met links viel daardoor in duigen; de vanzelfsprekendheid waarmee voorheen links werd gestemd verdween. In plaats daarvan legde de arbeidersklasse de nadruk op tegenstellingen op basis van migratieachtergrond, de witte arbeider versus de migrant, als “een laatste poging van de volksklassen om hun collectieve identiteit te verdedigen” (Eribon 2018:108), en ging bondgenootschappen aan met rechtse blokken.

Eribon benadrukt het belang om dit tijt te keren door het opnieuw benadrukken van wij-zij-tegenstellingen op basis van sociale klassen. Dit vormt de basis voor het interpreteren en uitvechten van politieke conflicten. Het lijkt hierin op het pleidooi van de Belgische politieke filosoof Chantal Mouffe (2018) voor een links populisme als antwoord op racistische en xenofobe politiek. Eribon wijst daarbij op het performatieve effect van woordkeuze, dat bepaalt hoe wij de werkelijkheid interpreteren: “Omdat Karl Marx schreef over sociale klassen, gingen mensen zichzelf zien als onderdeel van een klasse en gingen zij hun situatie en werkelijkheid in die termen begrijpen.” Marx beschreef niet alleen sociale klassen, maar zorgde er tevens voor dat ze werkelijkheid werden. Hier ligt dan ook duidelijk een koppeling tussen de sociale strijd en de intellectuele strijd.

Intellectuele strijd moet gekoppeld worden aan andere strijd

Op Instagram komen regelmatig foto's voorbij van Eribon, doorgaans vergezeld door Édouard Louis en Geoffroy de Lagasnerie, aanwezig bij protesten in de straten van Parijs. “De intellectuele strijd en de sociale strijd hebben elkaar nodig”, stelt hij.

Protestbewegingen zijn wat hem betreft manieren voor de arbeidersklasse om zich als collectieve stem te doen gelden. Hij wijst daarbij naar de *gilets jaunes*, de gele hesjesbeweging, die aanvankelijk opkwam in protest tegen een verhoging van brandstofaccijnzen die het leven voor veel auto-afhankelijke arbeiders in de Franse voorsteden en op het platteland een stuk duurder maken. “Ik herken mezelf in de gele hesjes”, zegt Eribon. “Het is wat Édouard Louis zegt: ‘Ik herken mijn ouders in de beweging. Als mensen de gele hesjes beledigen, beledigen ze ook mijn ouders.’ We zagen de gele hesjes misschien niet in termen van sociale klasse. Maar als we

niet snappen dat dit om klasse gaat, dan moeten we ons idee van klasse bijstellen. Dit was een arbeidersklassebeweging.”

We kunnen deze interpretatie plaatsen in Eribons perspectief op klasse als een geleefde en belichaamde ervaring. Een centraal onderdeel van het behoren tot de lagere sociale klasse is voor hem de ervaring met een stelselmatige onderdrukking, vernedering en inferiorisering door de hogere sociale klassen, degenen met economische, politieke en culturele macht. Zo geredeneerd bevonden veel deelnemers aan de gele hesjes protesten zich weliswaar in andere sociale posities en materiële omstandigheden, maar deelden ze deze pijnlijke ervaringen. Voor klassenmigranten als Eribon zelf, die zich inmiddels in bevoordeelde posities bevinden, is het daarom belangrijk solidariteit met deze bewegingen te tonen. In zijn reactie op het nieuws dat Annie Ernaux de Nobelprijs voor de literatuur had gewonnen, prees hij haar niet alleen als schrijver maar ook als activist (zie Cappelle & Marsh 2022).

Het is daarbij belangrijk dat sociale bewegingen en activisten de onderlinge banden aanhalen, zeker omdat Eribon ziet dat het demonstratierecht onder druk staat: “Ik ben steeds vaker bang om naar protesten te gaan vanwege de manier waarop de politie optreedt, ze gebruiken geweld, traangas. Het heeft een afschrikwekkende werking. Je kunt nauwelijks meer naar protesten gaan als je je kinderen mee hebt, als je oud bent, mindervalide of geracialiseerd. In een democratische staat moeten sociale bewegingen een plek hebben.” Hij wijst daarbij ook naar de behandeling van de klimaatbeweging, zoals de beslissing in 2023 van de Franse minister van Binnenlandse Zaken Gérald Darmanin om de activistenbeweging *Soulèvements de la Terre* te verbieden, en het criminaliseren van denkers als Andreas Malm, auteur van het boek *How to Blow up a Pipeline* (2021), in het Nederlands verschenen onder de titel *Eco-sabotage* (2022). “Frankrijk is een van de meest gewelddadige landen als het gaat om de politierepressie van sociale bewegingen, het is ongelofelijk. Misschien lees je er weinig over in de kranten omdat ze zo op Macron gesteld zijn”. Het Franse geweld staat echter niet op zichzelf. In Engeland worden klimaatactivisten gecriminaliseerd en zelfs forse gevangenisstraffen opgelegd. En ook in Nederland vragen politici van regeringspartijen zich af hoe ze het demonstratierecht kunnen inperken.

De intellectuele strijd vergt het overwinnen van schaamte

In het opnieuw definiëren en centraal stellen van klassentegenstellingen kunnen klassenmigranten een centrale rol innemen. Zij kunnen volgens Eribon woordvoerders worden voor de mensen aan de onderkant van de samenleving. Ze kunnen de belangen van de onderdrukten behartigen en beheersen tegelijkertijd de juiste taal om de dominante klasse aan te spreken. Dit perspectief komt overeen met het gedachtegoed van de Marxistische pedagoog Paulo Freire. In zijn boek *Pedagogy of the Oppressed* (1970 [2017]) stelt Freire dat de grote taak van de onderdrukten is om zowel zichzelf als de onderdrukkers te bevrijden van de onderdrukking. Dat is een belangrijke, maar ook precaire uitgangspositie. Zo benoemt Eribon dat met het

sterven van zijn moeder de laatste fysieke connectie met zijn klassenachtergrond verdwenen is. Ondanks dat is de klasse waar hij vandaan komt nog altijd onderdeel van wie hij is. Hierover schrijft hij in zijn boek *Vie, vieillesse et mort d'une femme du peuple* (2023), in het Nederlands vertaald als *Een Vrouw uit het Volk* (2024), waarin hij naast zijn klassenanalyses uitgebreid in gaat op de thema's ouderdom en sterfte.

Het is de tweestrijd waar veel klassenmigranten mee te maken hebben, het constant moeten balanceren tussen de twee verschillende werelden van de arbeidersklasse en de dominante klasse. Eribon herkent dit sentiment. Zo benoemt hij in een interview met *The Guardian* (2018) dat hij weliswaar is “ontsnapt” uit zijn sociale achtergrond, maar dat hij zich nog steeds schaamde om te erkennen waar hij vandaan kwam. Hij schaamde zich om zijn familie, hun gewoonten, maar ook over hun woordgebruik en accenten. Vervolgens schaamde hij zich voor deze schaamte omdat hij tegelijkertijd voelde dat hij nooit de normen en waarden van de dominante klasse kon internaliseren.

Schaamte speelt een belangrijke rol in de ervaring van klassenmigranten, het is namelijk niet alleen een individuele emotie, maar heeft ook een disciplinerend effect volgens Eribon: “Annie Ernaux, Édouard Louis en ik liggen onder vuur vanuit rechts omdat we schaamte zouden commercialiseren, maar de mensen die zeggen dat ze zich nooit schamen liegen.” Hiermee legt Eribon de structurele kenmerken van schaamte bloot: de dominante klasse bepaalt uiteindelijk wat de norm is en daarmee wie zich moet schamen en waarom. Mensen uit de arbeidersklasse die zich in de wereld van de dominante klasse roeren voelen dan ook dat ze constant buiten de norm bewegen, met schaamte als gevolg. Zo schrijft Annie Ernaux in *De Schaamte* (1998: 101, in 1997 in het Frans verschenen als *La Honte*): “Schaamte was normaal [...] Schaamte is voor mij een manier van leven geworden. Op den duur was ik mij er zelfs niet meer van bewust, de schaamte had zich in mijn lichaam vastgezet.”

Ondanks deze precare uitgangspositie, waar schaamte altijd op de loer ligt, is het volgens Eribon cruciaal dat klassenmigranten de rol van woordvoerder op zich nemen. In reactie op onze vraag hoe dan om te gaan met die schaamte, reageert Eribon enigszins ontwijkend. Je moet ermee om leren gaan. Daarnaast, je opwerpen als woordvoerder moet wel gepaard gaan met een zeker nederigheid - een bewustzijn dat het lastig is andermans positie en belangen volledig te begrijpen en die belangen vervolgens ook te dienen. Het vergt, niet in de laatste plaats, een veelheid aan identiteiten.

Literatuur

- Cappelle L & Marshall A (2022, 6 oktober) Didier Eribon on Ernaux: She captured ‘in one sentence what I couldn’t say in a page.’ *The New York Times*.
- Desmond M (2023) *Poverty, by America*. New York: Allen Lane.
- Eribon D (2018) *Terug naar Reims*. Amsterdam: Leesmagazijn.
- Eribon D (2023) *Het vonnis van de samenleving*. Amsterdam: Leesmagazijn.
- Eribon D. (2024) *Een vrouw uit het volk*. Amsterdam: Athenaeum, Polak & Van Genneep.
- Ernaux A (1998) *De schaamte*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Frederik J (2024, 9 februari) Waarom de PVV zo groot werd (en nee, niet door geschrapte buslijnen, guur neoliberalisme of groeiende ongelijkheid). *De Correspondent*.
- Freire P (1970 [2017]) *Pedagogy of the Oppressed*. Londen: Penguin Classics.
- Hochstenbach C (2023) *In schaamte kun je niet wonen*. Amsterdam: Das Mag.
- Kamp M van de (2023) *Misschien moet je iets lager mikken*. Amsterdam: Atlas Contact.
- Lubbers M Jacobs K Spierings N & Voogd R (2023, 21 december) Ook de ‘nieuwe’ PVV-stemmer stemde vooral tegen migratie en uit politiek protest. *StukRoodVlees*, 21 december.
- Mijs J J (2021) The paradox of inequality: Income inequality and belief in meritocracy go hand in hand. *Socio-Economic Review* 19(1): 7-35.
- Mouffe C (2018) *For a left populism*. London: Verso Books.
-

Over de auteurs

Cody Hochstenbach (1989) is als universitair docent stadsgeografie verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn onderzoek richt zich op de vraag hoe wonen zowel een uitkomst als een oorzaak van sociale ongelijkheid is. Hij schreef twee publicatieboeken over de wooncrisis bij Das Mag: *Uitgewoond* (2022), in 2023 bekroond met de Sociologische Bril, en *In schaamte kun je niet wonen* (2023).

Milio van de Kamp (1991) is socioloog en werkzaam als docent aan de UvA. In 2022 werd hij verkozen tot FMG Docent van het Jaar. Opgegroeiend in armoede geeft hij een unieke, persoonlijke blik op maatschappelijke ongelijkheid. In 2023 kwam zijn eerste boek uit bij Atlas/Contact: *Misschien moet je iets lager mikken*. Eerdere stukken over kansenongelijkheid en armoede zijn onder andere verschenen in de Volkskrant, Het Parool en NRC. Hij is bezig met promotieonderzoek naar het thema armoede en klasse.